

Effectief technisch leesonderwijs

Je bent zojuist begonnen dit artikel te lezen. Dat doe je waarschijnlijk omdat je meer wilt weten over effectief leesonderwijs. Misschien ben je leerkracht of schoolleider, of misschien begeleid je kinderen die moeite hebben met lezen. Je neemt de kennis uit dit artikel tot je via een tekst op papier. Dat betekent dat je kunt lezen. Lezen is hét middel om tot nieuwe kennis te komen. Een vaardigheid die onmisbaar is in de 21ste eeuw. Helaas beschikt niet elk kind over een goede leesvaardigheid.

TEKST: : MARITA ESKES FOTO'S: VINCENT VAN DER HOOGEN

EERST PROBEREN

Lees de tekst.

Zet een streepje tot waar je hebt gelezen.

Plu is raap.

Hij ligt in bed.
Vanochtend werd hij overmeerd wakker.
Zijn voorhoofd was glanzend heet.
'Arme beest', zei zijn moeder.
'Je hebt jeuk!'
Ze gaf hem een glas melk.
En een pot tegen de voorsteep.
Doordat het niet meer in slaap.
Doordat het een knopje was een spij.
Nu is Plu weer wakker.
Hij weet nu wat er aan de hand is.
Zonder dat hij zijn knopje raapt.
Omweg naar de sla, plakkelig.
'Doet het' 'Ik heb er op die gang.
Kloppend op zijn deur komt een tante binnen.
'Gep nu, mijn ziele beest!' roept ze.
'Met groeten van buiten.'
Wat te laten toch eens groeten.
Hoopend te zijn aangekomen in over zijn deuren.
'Het raampje springt op op mijn laap.
In een glanzend roep.'
'Wat een daken', zegt tante achter.
'Wij hebben nu een heilige spij in de zaal.'
Die afwisselend van afwisselend aan hoort gesagen.
Mijn raap is het laatste was een hoort.
In een de spij van een raap.
enkel hij kan steeds meerover hoort.
Dat was die eerste spij in die raap.
Ongelukkig doch Plu weet onder zijn deuren.
Hij was een leepje naar groeten.
Dit was een leepje naar groeten.
Dit was een leepje naar groeten.
Mijn raap!

Lees de woorden in rij 1.

Zet een streepje onder het deel dat eruit komt in rij 2.

Lees de rijen nu een keer.

1	2	3	4
brag	bragend	hat	forwend
weg	wegens	laak	forwend
weg	wegens	laak	forwend
weg	wegens	laak	forwend

Lees de zin.

Zet een streep onder de woorden die eruit komen op een en een.

Lees de zin nu een keer.

- 'Doet' of 'ik' of 'een' of 'een' of 'een'?
- Doordat in mijn was een leepje in een leepje.
- Maar doordat was doordat een leepje was een leepje of 'doordat'?
- 'O' doordat dat doordat in die klein was een leepje.
- Dat doordat was doordat of 'doordat' dat doordat was een leepje.

Lees de rijen en lees de rij op.

Lees de rijen nu een keer.

Maak de rijen nu een keer.

1	2	3	4
bragend	bragend	bragend	bragend
bragend	bragend	bragend	bragend
bragend	bragend	bragend	bragend
bragend	bragend	bragend	bragend

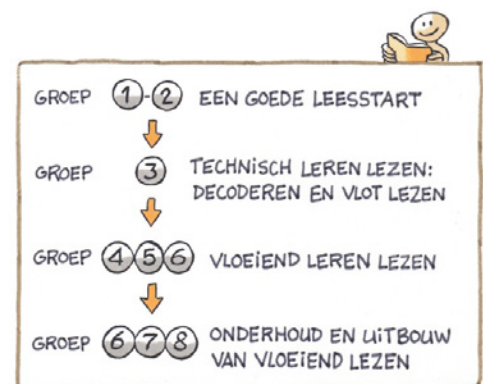
Waarom leren lezen?

Lezen is een onmisbare vaardigheid in de huidige maatschappij. We moeten kunnen lezen om studieteksten te begrijpen, om de bankieren-app te gebruiken of een contract te ondertekenen. Maar ook voor ons werk is lezen onmisbaar: door te lezen verwerven we kennis, kunnen we vakliteratuur bestuderen en nascholing volgen.

Er wordt weleens ten onrechte gedacht dat leren lezen vooral belangrijk is voor kinderen die willen gaan studeren en een wetenschappelijke carrière nastreven. Maar dat is natuurlijk niet waar: wat voor dromen en ambities kinderen later ook willen najagen, lezen is altijd noodzakelijk. Bij de uitvoering van zowel praktische als theoretische beroepen is het nodig om goed te kunnen lezen en dus geletterd te zijn. Die vaardigheid moeten we kinderen dan ook grondig aanleren gedurende hun jaren op de basisschool. Door ervoor te zorgen dat alle kinderen de basisschool geletterd verlaten, werken we aan gelijke kansen. Iedereen heeft er recht op om geletterd te zijn!

Technisch leren lezen

Onderwijs is dé manier om alle kinderen te leren lezen. Wanneer je letters op papier kunt omzetten in klanken en deze ook in de juiste volgorde aan elkaar kunt koppelen, spreken we van decoderen: je kunt de tekens op papier als het ware ontcijferen. Dat leren kinderen in groep 3, maar ook in de jaren daarvoor wordt al een belangrijke basis gelegd voor het leren lezen. In de groepen 1 en 2 werk je als leerkracht aan de mondelinge taalvaardigheid en woordenschat van kinderen. Om kinderen meer kans te geven op een goede leesstart in groep 3, breng je kinderen ook een goed bewustzijn van gesproken taal bij én laat je hen kennismaken met letters. Niet omdat kinderen al moeten leren lezen in groep 1-2, maar omdat we weten dat besef van gesproken taal – waaronder het fonemisch bewustzijn – én een aantal letters herkennen helpen bij het leren lezen in groep 3. We leren de kinderen in groep 3 ‘de code kraken’, ofwel: we leren ze lezen. In de groepen 4, 5 en 6 zetten we dit proces voort, daar leren kinderen nog steeds nieuwe leesmoelijkheden. Het is van belang om dan in groep 7-8 veel te blijven lezen met de kinderen, ook gekoppeld aan instructiemomenten. Daarmee kan worden voorkomen dat het lezen stagneert. ►

*Technisch lezen in een doorlopende lijn
(© 2020, Uitgeverij Pica, Huizen)*

Een doorlopende lijn

Als school moet je goed weten wat nodig is om kinderen een goede leesstart te geven in de onderbouw en hoe je dit proces voortzet in de midden- en bovenbouw. Dat vraagt om een goede afstemming tussen groepen en bouwen, maar ook om veel kennis over effectief leesonderwijs: wat werkt op de werkvloer? Wanneer je daar als team in investeert, kun je keuzes maken die van positieve invloed zijn op het leesonderwijs. Je kunt samen wel hogere opbrengstdoelen stellen, maar wanneer je niet weet hoe je daar als team aan werkt, zul je deze niet bereiken. Je moet het er samen over eens worden dat lezen van cruciaal belang is (het 'waarom') en daarna met elkaar nadenken over waar je gezamenlijk naar streeft (het 'wat') en op welke manier jullie daaraan gaan werken (het 'hoe'). Maak van lezen een prioriteit, lees dezelfde vakliteratuur, zodat jullie op de hoogte zijn van wetenschappelijke inzichten. Kijk vervolgens hoe je als team die kennis zó kunt inzetten dat de kwaliteit van het leesonderwijs verbetert, er meer leeskilometers worden gemaakt, de afstemming tussen de groepen verbetert en de resultaten verbeteren. Lesgeven vereist vakmanschap: leerkracht zijn is een prachtig vak waarbij je continu moet nadenken over de vraag welke gereedschappen je gebruikt om optimaal te werken aan goed leesonderwijs.

Doen wat werkt

Kinderen goed leren lezen vraagt om vakinhoudelijke kennis, maar ook om kennis van didactiek. Op welke wijze profiteren kinderen het best van het leesonderwijs? Wetenschappelijke inzichten laten al jaren zien dat het helpt om kinderen vroegtijdig in een 'taalbad' onder te dompelen. Leren lezen is namelijk een culturele vaardigheid: die leren we niet door af te wachten, maar door de kinderen stap voor stap iets bij te brengen. We moeten dus expliciet werken aan klankbewustzijn in groep 1-2, zoals het herkennen van rijm, het opdelen van woorden in klanken of het samenvoegen van klanken tot een woord. Maar in groep 3 moeten we kinderen ook het feitelijk lezen van een woord expliciet aanleren. Welke klanken horen er bij de letters? Hoe lees je die nu zoemend aan elkaar tot een woord? Hoe lees je een tekst op toon en hoe houd je dan rekening met een punt of een vraagteken? Voor al deze zaken is een goede, expliciete instructie van belang. Aannemen dat na de leesstart in de groepen 1 t/m 4 de rest 'vanzelf wel komt', is een verkeerde aanname. We moeten de kinderen instructie blijven geven. Denk aan woordcategorieën inoefenen: hoe spreek ik woorden eindigend op -isch uit? Maar ook teksten kun je samen lezen. Doe als leerkracht voor hoe je deze vloeiend leest en herhaal dit daarna samen en laat kinderen met elkaar oefenen. Een goede instructie bevat een goede uitleg met modeling van de leerkracht, maar biedt ook voldoende ruimte om samen in te oefenen en te herhalen. Het gaat erom dat je als leerkracht weet welke zaken werken, zodat je los van welke lesmethode dan ook goede leeslessen kunt geven. Lessen waarin een helder doel centraal staat, een duidelijke instructie wordt gegeven en waarin het maken van leeskilometers centraal staat.

VIJF TIPS RONDOM EFFECTIEF LEERKRACHT-HANDELEN

- 1 Zorg ervoor dat je als leerkracht expliciete, directe instructie geeft tijdens de taalkring of leesles.
- 2 Doe hardop denkend voor hoe je iets aanpakt: rijmen, woorden lezen, een tekst lezen.
- 3 Bied veel ruimte voor herhaald, hardop lezen. Laat kinderen dit met jou én met elkaar doen.
- 4 Weet wat je kinderen wilt leren in de les: formuleer een kraakhelder lesdoel en deel dit.
- 5 Zorg voor voldoende tijd op het rooster voor lezen én extra tijd voor risicolezers.

**BLIJF INSTRUCTIE
GEVEN: INOEFENEN,
HERHALEN, VLOEIEND
LEZEN EN MODELEN,
OOK IN
DE BOVENBOUW**

Van decoderen naar vloeiend lezen

Decoderen betekent dat kinderen woorden op papier kunnen omzetten in gesproken taal, maar uiteindelijk moeten zij vloeiend kunnen lezen. Vloeiend lezen bestaat uit drie aspecten: accuraat lezen, vlot lezen én expressief lezen. Dat wil zeggen dat kinderen een tekst goed lezen, zonder fouten of raden. Maar enkel goed lezen is niet genoeg: je moet woorden ook vlot kunnen herkennen. Wanneer we woorden op papier direct herkennen, is er sprake van automatisering. We hoeven woorden dan niet letter voor letter of klankgroep voor klankgroep te decoderen, maar zien meteen wat er staat. Het werkgeheugen, ook wel kortetermijngeheugen genoemd, is bij trage lezers druk met decoderen, waardoor er weinig ruimte overblijft om je op de boodschap van de tekst te richten. Bovendien ben je als trage lezer altijd langer bezig een tekst te lezen, zie je naarmate je ouder wordt dat andere kinderen beter kunnen lezen en is het weinig motiverend om zelf een boek te lezen. Je moet continu topsport verrichten omdat het lezen je moeite kost. Om dat te voorkomen moeten we in de klas dus nadruk leggen op correct lezen, maar ook vaak genoeg herhalen, inoefenen en leeskilometers maken, zodat kinderen woorden vlot herkennen en een tekst met expressie kunnen lezen. Het technische leesaspect mag geen belemmering vormen bij het lezen van teksten: je moet je tempo kunnen aanpassen op basis van het leesdoel. Een gedicht lees je misschien rustig, of zelfs traag, om de boodschap ervan te kunnen laten inwerken. Dit artikel lees je met een redelijke vaart, maar wel in een dusdanig tempo dat je je ook bewust bent van wat je leest. Een vloeiende lezer is dus in staat om accuraat, vlot én met expressie te lezen, waarbij hij zijn leestempo kan aanpassen aan het doel van de tekst. ▶

*Technisch lezen in een doorlopende lijn
(© 2020, Uitgeverij Pica, Huizen)*

VIJF TIPS VOOR HET WERKEN AAN VLOEIEND LEZEN

- 1 Leer kinderen in groep 3 écht goed lezen: zet de klanktekenkoppeling en decoderen centraal.
- 2 Model als leerkracht hoe je letters op papier samenvoegt tot woorden: het synthetiseren, dus.
- 3 Leer kinderen stapsgewijs nieuwe leesmoelijkheden aan: model, oefen samen in en herhaal.
- 4 Defen niet enkel op woordniveau, maar ook op tekstniveau en zet lezen bij veel vakken centraal.
- 5 Zorg dat kinderen technisch gezien niet worden belemmerd om een tekst te lezen: veel, vaak én goed oefenen dus, zodat kinderen zich op de inhoud van een tekst kunnen richten.

VIJF TIPS RONDOM HET SAMENWERKEN IN EEN SCHOOLTEAM

- 1 Stel een werk- of ontwikkelgroep samen die kartrekker is op het gebied van lezen.
- 2 Betrek altijd het hele team bij veranderingen: draagvlak creëren is de weg naar (lees)succes.
- 3 Selecteer als schoolleider of werkgroep maandelijks een artikel over lezen dat je samen leest en bespreekt.
- 4 Analyseer als team samen de opbrengsten: levert het leesonderwijs het gewenste resultaat op?
- 5 Spreek teambreed af welke inhoudsdoelen je onderwijst en welke opbrengstdoelen je nastreeft.

Samenwerken in de school

Er is iemand nodig die het lezen prioriteit geeft op school, die weet wat nodig is om lessen te verbeteren en die eindverantwoordelijk is voor het leerproces van de kinderen. Een goede schoolleider, die onderwijskundig betrokken is en nauw samenwerkt met het team, is dan ook van cruciaal belang. Waar de ene school behoefte kan hebben aan het samen voorbereiden van lessen of het beter afstemmen van de leerinhoud in de verschillende groepen, heeft een andere school wellicht meer baat bij het vullen van de rugzak met kennis over effectief leesonderwijs of klassenbezoeken waarbij je als leerkracht kunt profiteren van feedback. Maar teambrede interventies komen niet uit de lucht vallen: een schoolleider moet uitstralen dat lezen een belangrijke – misschien wel de belangrijkste – onderwijstaak is, vervolgens ruimte bieden aan inhoudelijke samenwerking en faciliteren dat er tijd is om samen te ontwikkelen en te leren. Het is elk kind gegund dat het niet één of twee sterke leerkrachten treft die hem of haar goed leren lezen gedurende de schoolloopbaan, maar dat het kan profiteren van een keten van kwalitatief goede leeslessen, aangevuld met ruimte voor vrij lezen en het ontwikkelen van leesplezier. Samenwerking in een schoolteam, aangestuurd door een onderwijskundig betrokken schoolleider, is dan ook bepalend voor succes.

**ER IS IEMAND NODIG
DIE HET LEZEN
PRIORITEIT GEEFT OP
SCHOOL EN DIE EIND-
VERANTWOORDELIJK IS**

Tot slot

Hoe eerder kinderen goed kunnen lezen, hoe beter. Waar het eerst een doel is om kinderen de vaardigheid aan te leren, is het later een vaardigheid die kinderen kunnen gebruiken om betekenis te verlenen aan een tekst. Ofwel: kinderen begrijpen wat ze lezen en kunnen kennis verwerven, plezier beleven aan boeken en bovenal maatschappelijk gezien meedoen als geletterd persoon. Het is de taak van het onderwijs om te zorgen dat alle kinderen, ongeacht hun achtergrond en toekomstdromen, kunnen lezen. Die taak moeten we samen oppakken. Niet morgen, maar vandaag.

***Marita Eskes** is werkzaam als senior onderwijsadviseur taal/lezen bij Expertis Onderwijsadviseurs. Ze heeft hiervoor jarenlang gewerkt in het basisonderwijs als leerkracht, leescoördinator en remedial teacher. Ze begeleidt scholen bij het verbeteren van hun leesonderwijs, waarbij ze wetenschappelijke inzichten naar de praktijk vertaalt. Ze schreef het boek 'Technisch lezen in een doorlopende lijn' (uitgeverij Pica).*